Конференцията за детско правосъдие изведе превенцията и съгласуваните действия като общ приоритет

Натрупаните през годините приноси на институциите, гражданските организации и академичната общност вече очертават български модел на специализирано детско правосъдие. Следващата задача е тези постижения да бъдат обединени в осъзната обща стратегия за тяхното системно укрепване. С този призив председателят на Фондация за развитие на правосъдието доц. д-р Ива Пушкарова откри националната секторна конференция на 24 ноември 2026 г. в София.

Форумът „**Българският модел на специализирано детско правосъдие: от изпълнение на изисквания към растеж и устойчивост**“ се проведе от 9.30 до 17.00 ч. в Конферентната зала на Съдебната палата под патронажа на министъра на правосъдието и домакинството на Софийския апелативен съд. Той **събра над 100 участници**, повече от половината от които са преминали през обученията по проекта „Темида вижда детето“: прокурори, съдии, адвокати, психолози и социални работници от цялата страна.

Секторна среща с широко институционално и академично участие

В конференцията бяха представени Министерството на правосъдието, Върховният касационен съд (ВКС), Върховната касационна прокуратура, Националният институт на правосъдието (НИП), Националното бюро за правна помощ (НБПП), институцията на Омбудсмана, Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД), Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ), Главна дирекция „Национална полиция“ към МВР и Висшият адвокатски съвет.

Академичният сектор участва чрез представители на Академията на МВР, юридическите факултети на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Института за държавата и правото при БАН. В работата се включиха още Центърът за изследване на демокрацията (ЦИД), Фондация „Български адвокати за правата на човека“ (БАПЧ), фондация „За Надежда“, Центърът за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, Българският хелзинкски комитет, „Анимус“, УНИЦЕФ, Съюзът на съдиите в България и Фондация П.У.Л.С.

В дискусиите участваха и представители на Института по социални дейности и практики (ИСДП), Независимото сдружение на българските прокурори (НСБП) и семейна фондация „Лъчезар Цоцорков“, финансирала проекта.

Пушкарова откри това разнообразие като израз на дългосрочното развитие на сектора. Оформящият се български модел е резултат от натрупването и взаимодействието на приноси на утвърдени организации, институции и академични екипи. Конференцията, проведена 16 месеца след аналогичното събиране на сектора през юли 2025 г., постави на дневен ред необходимостта този общ ресурс да бъде осмислен стратегически и бъдещите действия да се консолидират.

Висока оценка за полезността и националното приложение

Лада Паунова, заместник-председател на ВКС и председател на Наказателната колегия, даде много висока оценка за полезността на постигнатото по проекта и за сътрудничеството между ФРП и ВКС при неговото изпълнение. Тя изрази удовлетвореността на Върховния касационен съд от възможността да бъде партньор в инициативата.

Председателят на НБПП Наталия Илиева акцентира върху ролята на Бюрото при подготовката на адвокати за целите на служебната защита. Любомир Талев, директор на Съвета по законодателство към Министерството на правосъдието, подчерта актуалността и националната приложимост на резултатите, включително използването им в системите за обучение и сертифициране на НИП.

Приветствие към конференцията отправи и д-р Владимир Николов, ръководител на проекта „Темида вижда детето“ в периода януари 2024 г. до април 2025 г.

Директорът на НИП Миглена Тачева представи конкретния институционален принос на Института. НИП е съдействал за участието на съдии, прокурори и следователи и е осигурил дигитална среда за специализираните надграждащи обучения чрез своя Портал за електронно обучение. По проекта успешно са сертифицирани **154 представители на съдебната система, МВР и адвокатурата**. Над 250 потребители на Портала са използвали практическото ръководство „Детска пътека“ и изследването „Темида вижда детето“, достъпни в Дигиталната библиотека на НИП.

Тачева заяви и готовност да бъде осигурен достъп до Самообучителя „Правосъдие за деца“, разработен от Ива Пушкарова. Тя свърза сътрудничеството по проекта с изграждането на обща рамка за професионална подготовка на специалистите, които работят с деца. От ноември 2025 г. НИП, съвместно с УНИЦЕФ и експерти от мултипрофесионалната общност „Правосъдие за деца“, сред които Пушкарова, разработва стандарти за обучение за наказателни, граждански, административни и съдебно-изпълнителни производства. Те са структурирани като обучителни пътеки с тематични модули за придобиване, развитие и надграждане на компетентностите.

В словото си директорът на НИП постави като мярка за успех доверието на детето, че гласът му ще бъде чут и правата му ще бъдат ефективно защитени. Практическото прилагане на стандартите и превръщането им в трайна част от подготовката и ежедневната работа на специалистите остават основна задача.

230 участници от над 40 града

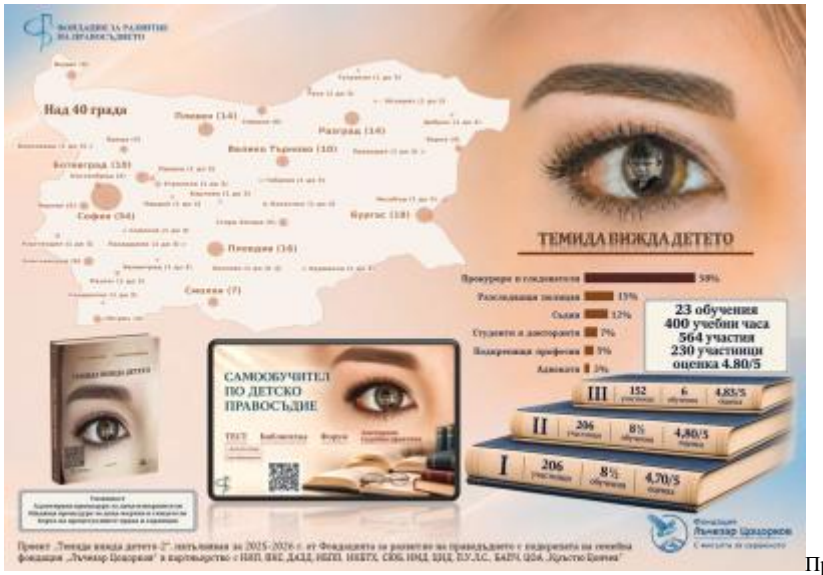

Представените от Ива Пушкарова резултати, систематизирани в съвместната ѝ презентация с Петя Попова, показаха мащаба на многостепенната инициатива. През 2024-2026 г. са проведени **23 обучения с общо 400 учебни часа и 564 участия**. Обхванати са 230 души от над 40 града. Обобщената оценка на обученията от участниците е 4,80 от 5.

Обучителният цикъл е подкрепен с електронни самообучителни ресурси, анализи на съдебната практика и ръководства за прилагане на нормативната уредба. Авторите на модела са съдействали и при разработването на Концепцията за национален образователен стандарт по правосъдие за детето за магистрати с наказателноправен профил, използвана впоследствие от работните групи на НИП.

Последователността на трите нива изгражда различни, свързани компетентности. Първото развива способността за съвместна работа, разпознаване на собствения комуникационен стил и разбиране на екипните роли. Второто свързва особеностите и уязвимостите на конкретното дете с организацията на процесуалното действие. Третото поставя под анализ преценката на самия професионалист, влиянието на личните му нагласи и последиците от неговите решения.

В третото ниво са участвали 152 души. Представянето проследи как с надграждането на подготовката се променят и очакванията към обучението: участниците търсят по-сложни случаи, анализ на грешките, работа по професионални дилеми и обсъждане на отговорността за избрания подход.

Оценката установява промяна в професионалното мислене

Независимата оценка определя тристепенния модел като **методологично последователен, емпирично ефективен,**
устойчив и с висока практическа приложимост. При различен професионален състав и начален опит групите постигат еднопосочна промяна. В представянето постигнатата професионална трансформация беше откроена като резултат, какъвто не е наблюдаван в други системи в ЕС.

Първата съществена промяна е вниманието към конкретното дете. При подготовката на разпита специалистите отчитат начина, по който то общува, проявите на неговата уязвимост и произтичащите изисквания към професионалиста. Практическите умения се развиват чрез планиране и упражняване на разпит, анализ на видеозаписи и съвместно решаване на казуси. Участниците системно заявяват потребност от още практика.

Разширява се и начинът на обяснение на случая. Правният анализ се свързва с психологическите и социалните обяснения за поведението, семейната среда, привързаността и зависимостите. Участниците проверяват първото си впечатление и първоначалните хипотези, анализират собствените си реакции и преразглеждат позиции при съпоставка с друга професионална гледна точка.

Професионалният интегритет придобива конкретно практическо съдържание. Специалистите разпознават пристрастията си, разграничават личните убеждения от професионалното решение и отчитат риска от институционално причинена вреда. При анализа на грешката вниманието се насочва към основанията на преценката и последиците за детето и производството. Крайната професионална нагласа е формулирана в презентацията с думите **„Нося отговорност за начина, по който работя“**.

Отделен системен резултат е трайното сътрудничество между професиите. Във всички изследвани групи участниците продължават да обменят ресурси и да се консултират по конкретни случаи извън обучителната среда. Общият език и междуинституционалното доверие се превръщат в ресурс за ежедневната практика. Тази самоподдържаща се професионална общност е сред най-значимите системни резултати на модела.

Устойчивостта изисква продължаваща специализация

Представените насоки за развитие включват редовен надграждащ обучителен цикъл, разширяване на тематиката на третото ниво и повече актуални казуси от собствената практика на участниците. Смесеният професионален състав на групите и съвместната работа на различните професии са установени фактори за ефективността на модела и следва целенасочено да се развиват.

Поддържането на общността изисква постоянен обмен на опит, консултации и електронни възможности за продължаващо обучение. Представянето очерта и приложимостта на модела в други специализирани области на съдебната система при запазване на последователността на трите нива и мултидисциплинарния формат. Финалното послание в презентацията обобщи постигнатото с думите **„Системата започна да учи сама как да работи с деца, като истински ги вижда“**.

Партньорството изисква общи дейности и цели

В дискусията се оформи съгласие за необходимостта от вътресекторно междуинституционално и интердисциплинарно взаимодействие, което да надхвърли класическите форми на официално сътрудничество по инициатива на лидерските нива. Участниците поставиха акцент върху автентични и системни съгласувани дейности, основани на общи цели и професионална зрялост.

Мариета Гечева от семейна фондация „Лъчезар Цоцорков“ сподели наблюдението си, че гражданският сектор „не се събира, въпреки че всички искат“. Тя подчерта, че партньорството изисква споделяне на общи дейности, цели и планове, за да се създадат условия за съвместна промяна и растеж.

От името на националния Омбудсман Ева Жечева потвърди, че липсата на системен подход намалява ефективността на многобройните добри модели, разработени в сектора. Те се прилагат в условия на институционална фрагментарност и при излишен разход на ресурс.

Центърът за изследване на демокрацията даде много висока оценка на постигнатото по „Темида вижда детето“ и на приложения подход на „трансформация като вътрешен процес“. ЦИД предложи съдействие с икономически анализ на реформени предложения, както и с виктимологични и криминологични анализи.

Критики към изключването на гражданския и академичния сектор от реформата

Ева Жечева посочи, че институцията на Омбудсмана претендира за лидерство в областта на детското правосъдие и е създала граждански съвет, на който е възложила изготвянето на концепция в помощ на Министерството на правосъдието. По думите ѝ в Министерството е създадена работна група без участие на гражданския и академичния сектор. Този подход беше сериозно критикуван от участниците в конференцията като изключващ най-добрите специалисти в областта.

В дискусията отново беше поставен въпросът за изчерпания капацитет на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Беше припомнено, че съгласие за неговата отмяна има още преди първата концепция за детско правосъдие от 2009 г. Много организации припомниха приноса си за това решение и за потвърждаването му през последвалите години и изразиха недоумение и разочарование от бездействието на държавата.

Детето като субект и обща отговорност на системата

Адела Качаунова от Българския хелзинкски комитет подчерта, че децата трябва да бъдат третирани като субекти на производството през цялото време и във всяко производство.

Проф. Нели Петрова-Димитрова от ИСДП акцентира върху асиметрията в достъпа до обучения на магистратите и служителите от социалната система. Според нея служителите извън правосъдието трябва да бъдат значително по-добре запознати с правата на детето.

В наситено и многопластово изказване Марга Стоянова от ДАЗД заяви, че проблемите на децата винаги са множество и ефективното им решаване изисква детето да стане център на системата. Тя представи политиките на ДАЗД за развитие на капацитета в общините с широко разнообразие на обхванатите професии по места.

Стоянова отправи критики към практики по Координационния механизъм, които го свеждат до неекипно и самоограничено изпълнение на собствени задачи без отговорност към съчетания краен резултат. Като ключов проблем тя посочи неефективната комуникация. Според нея взаимодействието изисква отделните участници „да направят крачка назад от егото си“ и да поемат обща отговорност за крайния резултат.

Представителят на ДАЗД сподели наблюдението си, че „системата е претоварена и уморена“ и прегаря под натиска на „работа в обстановка на постоянна криза и недоимък на ресурси“.

„Децата не бягат от контрол“, подчерта Стоянова. Те го очакват и изискват той да бъде прилаган към тях. Тя отбеляза, че детето всичко вижда, но невинаги говори, а когато говори, рядко е чуто. По думите ѝ, за разлика от други държави, у нас насилието срещу деца е основно в семейната среда, със съответните особености на неговото разпознаване, доказване, превенция и последваща работа.

Превенция чрез училищата и правно образование

Адв. Валя Гигова от Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, партньор по проекта, говори за необходимостта от превенция на непълнолетната престъпност и детската виктимизация чрез повишаване на капацитета на училищата да се справят с рисковете на дигиталната среда, радикализацията и насилието. Тя цитира изследвания, според които сред най-големите дефицити при подрастващите са недоверието към държавата и обществото и липсата на разбиране за отговорност.

Атанас Атанасов от Съюза на съдиите в България представи подробно „детските процеси“, които организацията организира повече от 20 години за ученици от различни възрасти. Основната методика включва симулиран наказателен процес по сюжет от популярна приказка, като „Червената шапчица“ и „Седемте козлета“, или от художествено произведение, като „Железният светилник“ на Димитър Талев и „Албена“ и „Индже“ на Йордан Йовков.

Георги Балков от НСБП заяви желанието на сдружението да се включи в дейности на други институции и организации в училищата. Той представи собствената инициатива на НСБП „Пътят е общо решение“, която включва симулативни игри за ученици от 10. клас и студенти от горните курсове на специалността „Право“ по управление на рисковете за пътната безопасност на конкретен участък с концентрация на пътни произшествия.

Динамиката на непълнолетната престъпност и устойчивостта на спада

Благородна Макева от Академията на МВР съобщи статистика за 12 000 производства с участие на дете за петгодишен период. Участниците дискутираха доколко е устойчив относителният спад на дела на непълнолетната престъпност в общата структура на престъпността.

Пушкарова изрази мнение, че това е временен спад в рамките на устойчив дял от около 10% на непълнолетната престъпност, който за България е измерван близо век и не търпи съществени или трайни промени въпреки драстични промени в динамиката и факторната среда на престъпността.

Тя посочи, че в държави от Западна Европа, например Франция, се съобщава за спад в непълнолетната престъпност, съпроводен с промени в структурата и нарастване на дела на тежките престъпления и организираната престъпност. По думите ѝ тези изследвания също не установяват устойчивост на спада.

Приоритетът на ранния отговор и цената на пренастройването

Участниците по различен начин изразиха позвция, че **детското правосъдие се изтощава в закъснели реакции и разпокъсани усилия**. Специална дискусия се разви по въпроса на какъв тип случаи, леки или тежки, следва системата за закрила да отдава приоритет. Пушкарова аргументира тезата, че никоя система не може едновременно и еднакво да третира леките и тежките случаи. В зависимост от водещия си приоритет тя е превантивна или реактивна. Българската система е традиционно реактивна, посочи тя.

„Докато системата насочва основния си ресурс за решаване на тежките случаи, пренебрегвайки по-леките, тя ще е неефективна и прегаряща“, заяви Пушкарова. Тежките случаи изискват много ресурс от всякакъв вид и в най-малка степен завършват успешно. Докато системата се изтощава в опит да ги разреши, леките остават без подходящ възпиращ отговор и ескалират в тежки.

Според нея, за да се намалят тежките случаи чрез навременно и успешно овладяване на леките, леките трябва да получат приоритет, а системата да се пренастрои да инвестира в превенция и ранен отговор.

Пушкарова подчерта, че това пренастройване не може да стане еволюционно. Никоя система не разполага с толкова много ресурс, че за определен период да може да атакува всички случаи еднакво. Промяната изисква да се понесе политическата и обществената цена за някакъв период тежките случаи да не получават внимание и да ескалират. Грубо казано, по думите ѝ това би означавало деца с тежки проблеми да бъдат „жертвани“.

Тя подчерта, че тежките случаи и в момента не получават адекватен отговор, а ефективното им решение е повече случайност, отколкото системен ефект. По нейната оценка непълнолетната престъпност у нас не се влияе изобщо от институционални фактори, свързани с такова последващо управление, а от вътрешни структурни криминогенни фактори, които остават извън управленски институционален отговор. На тази основа тя аргументира извода, че непълнолетната престъпност няма да ескалира от загубата на приоритет. С повлияването на леките случаи обаче тежките ще намалеят съществено.

Според Пушкарова тази промяна не изисква законодателни мерки, но изисква обществен, професионален и институционален съзнателен избор за пренастройване при пълна яснота и съгласие за неизбежните вреди, рисковете, продължителността, необходимия ресурс и ползите. Тя настоя промяната да бъде извършена последователно и цялостно, без спиране, ревизия или изпълнение наполовина, защото тогава вредите биха били много тежки, без да има ползи.

След като дебатираха известно време, участниците в конференцията изразиха съгласие с тезата и намерение тя да бъде институционално обмислена.

Конференцията очерта обща посока за следващата работа: съгласувани дейности между институциите и професиите, участие на гражданската и академичната експертиза в реформата и институционално обмисляне на приоритета на превенцията и ранния отговор.

Конференцията отбеляза приключването на многостепенния проект „Темида вижда детето“, финансиран през 2024-2026 г. от семейна фондация „Лъчезар Цоцорков“. В последната му фаза ФРП работи в партньорство с НИП, ВКС, НКБТХ, ДАЗД, НБПП, Съюза на юристите в България, ЦИД, Националната мрежа за децата, БАПЧ, Фондация П.У.Л.С. и Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“.

Фондация за развитие на правосъдието изразява своята благодарност към ръководството на Софийския апелативен съд за любезното домакинство на конференцията.

25 Ноември 2026